

Az igekötők helytelen használata a magyar traumatológiában

„Nyelvünk, egyetlen kincsünk, melyet
Apáink örökségiből
El nem rabolt még az enyészet,
Az ellenünk esküdt idő,
Nyelvünk is veszendőben volt már,
Hozzája közel volt a vég,
Az országútra kitesztva
Halálos bajban fekvők.

Kevély urak, e szent betegnek
Milyen segílyt nyújtottatok?
Ha hozzáléptetek, azért volt,
Hogy rajta egyet rugjatok!
Költők valának ápolói,
E rongyos, éhes emberek,
Ők ápolák s menték meg ... és ti
Őket mégis lenézték!”

Pest, 1847 december

PETŐFI SÁNDOR:

A MAGYAR POLITIKUSOKHOZ (részlet)

Több évtizede éberem figyelem a magyar orvosi nyelv helytelenségeit, – most ezúttal az igekötőkkel kapcsolatos rendellenességekkel (anomaliákkal) kapcsolatban szólok. Magam számára is köteleztem: használjam helyesen beszédemben, írásaimban, – mert előttem lebegett Gárdonyi Géza jelmondata:

„A nemzet lelke, meg a nyelv lelke egy. Aki hibásan beszél a nyelvet, a lélek ellen vét.” (Ir: 7)

Tudnivaló, Mátaí szerint is, hogy az igekötő nem ősi öröksége nyelvünknek, hanem már a magyar nyelv önálló életében jött létre (Ir: 12). S ez természetes is, mivel a ma élő nyelvek állandó változásban vannak, egyre csiszolódnak, – mondhatnám időnként tökéletesednek, – noha néha éppen rövidülnek (avitt szavak elhagyásával), – néha bővülnek is úgynevezett újabb civilizációs kifejezésekkel, – a cél, az eszményi nyelv kialakítása azonban manapság is vágyálom (utópia).

Az igekötők a magyar nyelvben lativus-ragos határozószókból keletkeztek. A legősibbek a: *ki- be-, le-, fel-, el-, meg-*, s ezek az igéhez a térnek 6 különböző, de egymással párosával ellentétes helyet, illetve irányt kifejező határozószóként kapcsolódtak. (Ir: 19)

Tehát (ergo): a határozószók váltak igekötökké. A fenti 6 ősisé-

gét már J. Soltész Katalin is igazolta. Sőt azt is, hogy „a szókészlet-hez tartozik ugyan, de gyakran a nyelvtani eszközökhöz hasonló” (Ir: 17). S időnként az igei jelentés módosulását fejezi ki.

A később keletkezett igekötők pedig (abc-sorrendben): *abba-, agyon-, alá-, alul-* (saját besorolás), *át-, bele-, egybe-* (saját besorolás), *ellen-, elő-, félbe-, félre-, felül-, fenn-, hátra-, haza-, helyre-, hozzá-, ide-, keresztül-, körül-, közbe-, közzé-, külön-, mellé-, neki-, oda-, össze-, rá-, rajta-, széjjel-, szét-, tova-, tovább-, túl-, újjá-, után-* (saját besorolás), *utána-, végbe-, végig-, vissza-* (Ir: 13, 21).

Hogy mikortól alakultak át határozószóink igekötővé? Nos, ez a kutatók egybehangzó véleménye szerint a XII–XIII. században történt. S ezt nyelvünk gazdagodásának is felfoghatjuk. Grétsy mondja, hogy ettől kezdve színesítik, gazdagítják csodálatos nyelvünket (Ir: 8). S megemlítem, hogy nyomtatékosítják is az igét (P.J.).

Meghatározni (definiálni) pontosan és röviden az igekötőt igen nehéz. Harmadik gimnazista koromban (a mai olvasónak: a négy elemi népiskolai osztály után nyolc gimnáziumi osztály következett) még Nagy J. Béla defenicióját fűjtam:

„Az igekötők többnyire rövid határozószók, amelyeket egybe szoktunk írni nyomban utánuk következő igéjükkel, pl. abbahagy, agyonút, beleköt, ellenáll, fenntart, nekimegy, ráfog, széttép, visszatér” (Ir: 13).

Ez az 1940-es években volt. Még előbb, a XX. század elején Kis-Erős Ferenc így írt róla: „Igekötők.”

A határozószók közül némelyeket (kivált a rövidebbeket) egybe szokás írni az igével, amelyet meghatároznak, pl. Elmegy, visszatér, bejön, kimegy, szétesik, belenyugszik, mégáll, stb.

Az ilyeneket igekötőknek nevezzük. Az igekötők néha szétválhatnak igéjüktől, pl. el is adja, be sem jön, nem tér vissza. A hátrakerült igekötőt nem írjuk egybe az igével, ha közvetlenül utána következik is, pl. betér, nem tér be.” (Ir: 11)

Kitűnő, mai magyar nyelvtudósunk Balázs Géza szerint az igekötő azonban (mindezek mellett) a magyar nyelvre igen jellemző kategória is (Ir: 2).

Igen, huncut viselkedésű ez a szófaj, az igekötő, mert cserbenhagyhatja az igéjét, elszakadhat tőle és mint külön szó is szerepelhet.

Máskor meg fölösleges. Erre példa: elvégeztük a transfusiot. Már az elvégeztük is helytelen, ehelyett: vért adtunk.

Jól tudom, a magyar nyelv és irodalom oktatásakor a nyelvtan mindig háttérbe szorul, – amolyan szükséges rossz még a humán tagozatú iskolák nebulói számára is. Így az igekötők ismeretése (és megtanulása) vajmi kis teret kap. Olvasgattam olyan

1950-60-as évekbeli (az úgynevezett szocializmus korában) nyelvtankönyvet is, amely egyáltalán meg sem említette az igekötőt (Ir: 20)

Ámde: a magyar doktor sem tud túl sokat a magyar nyelvtanból. Rendkívül gyakran vét a nyelvhelyesség ellen, miközben helytelenül használja az igekötőt, – mégpedig kétféleképpen:

a/ vagy rosszul, s

b/ vagy fölöslegesen, – magyarul: szükségtelenül (unos-un-tig ne használjuk). S mikor használjuk az igekötőt?

Ha az ige jelentését módosítani, változtatni akarjuk, ha nyomatékosabbá óhajtjuk tenni.

S még egy fontos szabály: az igekötő egybe- és különírása.

Egybeírás: ha az igekötő az ige előtt áll.

Különírás: ha mögötte, – avagy ha az ige és kötője között egyéb szó is áll (Ir: 21).

Mint látható, óriási lehetősége van a magyar nyelvet ügyesen használnak az igekötők tömkelegének változtatásaira. Ez is igazolja anyanyelvünk tökéletességét, – amelyet számos híres nyelvész a világnak irigyel tőlünk. Hogy kik ezek? Röviden:

– a dán Jespersen, aki szerint az a legtökéletesebb nyelv, amely a legkevesebb szóval a legtöbbet tudja kifejezni, – mégpedig ez a magyar nyelv;

– az olasz Mezzofanti, a több mint 50 nyelvet értő-beszélő tudós, aki azt mondotta, hogy a magyarok nem is tudják, milyen kincset bírnak a nyelvükben; s végül:

– az angol Sir John Bowring, akinek véleményét szószerint közlöm:

„A magyar nyelv eredete nagyon messzire megy vissza. Rendkívül különleges módon fejlődött, és strukturája visszanyúlik arra az időre, mikor még a jelenleg Európában beszélt nyelvek nem léteztek. Egy olyan nyelv, mely szilárdan és határozottan fejlesztette magát, matematikai logikával, harmonikus összeilleszkedéssel, rugalmas és erős hangzatokkal. Az angol ember büszke lehet anyanyelvére, mely az emberiség történetére és múltjára utal. Az eredetén meglátszik az a különböző nemzetektől származó réteg, melynek összességéből kialakult. Ezzel szemben a magyar nyelv egy tömör kóddarab, melyen a viharok a legcsekélyebb karcot sem hagyták. Nem olyan, mint egy naptár, mely a korról változik. Nincs szüksége senkire, nem kölcsönöz s nem von vissza, nem ad és nem vesz el senkitől. Ez a nyelv a legrégebb, a legdicsőségesebb monumentje egy nemzeti egyeduralomnak, és szellemi függetlenségnek. Amit a tudósok nem tudnak megoldani, elhanyagolják, úgy a nyelvkutatásban, mint a régészetben. Az egyiptomi templomok mennyezete – mely egyetlen szikladarabból készült – megmagyarázhatatlan. Senki sem tudja, honnan származik, melyik helységből hozták ezt a furcsa, bámulatos masszát. Hogyan szállították és emelték fel a templom tetejére. A magyar nyelv eredete ennél sokkal csodálatosabb fenomén. Aki megoldja, isteni titkot fog analizálni és a titok első tézise: Kezdetben vala az Ige és az Ige Istennél vala és az Ige maga vala az Isten.” (1830)

*

Tudnivaló: Bowring a magyar nyelvet Kőrösi Csoma Sándortól

tanulta meg, akit kutatásaiban támogatott. Megérdelemli e nemes férfiú, hogy fenti gondolatait anyanyelvében, szószerint is idézzük:

The Hungarian language goes far back. It developed in a very peculiar manner and its structure reaches back to times when most of the now spoken European languages did not even exist. It is a language which developed steadily and firmly in itself, and in which there are logic and mathematics with the adaptability and malleability of strength and chords. The Englishman should be proud that his language indicates an epic of human history. One can show forth its origin; and all layers can be distinguished in it, which gathered together during contacts with different nations. Whereas the Hungarian language is like a rubble-stone, consisting of only one piece, on which the storms of time left not a scratch. It's not a calendar that adjusts to the changes of the ages. It needs no one, it doesn't borrow, does no bucksterint, and doesn't give or take from anyone. This language is the oldest and most glorious monument of national sovereignty and mental independence. What scholars cannot solve, they ignore. In philology it's the same way as in archeology. The floors of the Egyptian temples, which were made out of only one rock, can't be explained. No one knows where they came from, or from which mountain in the wondrous mass was taken. How they were transported and lifted to the top of the temples. The genuineness of the Hungarian language is a phenomenon much more wondrous than this. He who solves it shall be analyzing the Divine secret; in fact the first thesis of this secret:

„In the beginning there was the WORD,

and the Word was with GOD,

and the Word was God.”

És ide hajaz a mi csodálatos Berzsenyi Dánielünk is:

„a magyar nyelv tán az egész óvilág nyelveinek gyökere és anyja” (Ir: 5)

S hogy talán más nyelvben nincs is meg e formában?

Igen, mert a mi igekötőnket ne keressük a classicus latin nyelvben sem, – mivel némellyeket (nem elírás!) az előljárók (praepositiones) között mint *praepositiones separabiles* (elválasztható) és *praepositiones inseparabiles* (elválaszthatatlan) között találjuk (Ir: 18).

De modern nyelvekben se kutakodjunk utána. Mert az angolban sincs. A német nyelvben is az előljáró (Präposition, Verhältniswort) a ragozhatatlan szófajok csoportjába tartozik, s az a szerepe, hogy kapcsolatot teremtsen az egyes szavak, szócsoportok között. S mint olyan, mint igekötő, – a német nyelvben nincs. Viszont van a német nyelvnek számos, úgynevezett igekötős igéje, amelyek ugyancsak szétválasztható (*ab, an, auf, aus, bei, dar, ein, fort, her, hin, nach, nieder, ob, vor, weg, zu, zurück, zusammen*) és elválaszthatatlan alakban. Az általam összegyűjtött igekötők (ősi és új) tehát az alábbiak (abc-sorrendben): *abba-, agyon-, alá-, át-, be-, bele-, el-, ellen-, elő-, fel-, félbe-, félre-, felül-, fenn-, hátra-, haza-, helyre-, hozzá-, ide-, keresztül-, ki-, körül-, közbe-, közzé-, külön-, le-, meg-, mellé-, neki-, oda-, össze-, rá-, rajta-, széjjel-, szét-, tova-, tovább-, túl-, újjá-, után-, utána-, végbe-, végig-, vissza-*.

És most nézzük, az ezekkel kapcsolatos helytelen, rossz kifejezéseket a magyar orvos szájából:

ABBA

„*abba maradtunk, hogy...*” – megállapodtunk, hogy...

ALÁ

„*alátámasztotta avval is, hogy...*” – megerősítette azzal...

ÁT

„*majd mi anaesthesiológusok átbeszéljük a témát*” – mi majd megbeszéljük az esetet
 „*átment a vizsgálaton*” – vizsgálata megtörtént
 „*átütő sikerrel kezeltük*” – teljes sikerrel gyógykezeltek
 „*átesett a krízisen*” (durchfallen?) – átvergődött a nehéz állapoton
 „*átgondoltuk a témát*” (durchdenken?) – meggondoltuk a döntést
 „*átnéztük az iratokat*” (überblicken?) – végignéztük az iratokat
 „*átutaztatták a megyeszékhelyre*” – keresztutaztatták a falvakon
 „*átbeszéltük a röntgenosztályon felmerült témákat*” – megbeszéltük a röntgenosztály ügyeit
 „*átütő sikerrel abszoláltuk ezt a nehéz ügyeletet*” – sikeresen teljesítettük ezt a munkás ügyeleti szolgálatot

BE

„*tegnap nem bemutatott*” – tegnap nem mutattuk be
 „*egyértelmű volt a graft beállása*” – az átültetvény egyértelműen elzáródott
 „*be-e szabad vállalni?*” – szabad-e (el)vállalni?
 „*nem beállított hypertonia*” – rosszul kezelt magas vérnyomás
 „*beszűkülés volt észlelhető*” (kiszűkülés van?) – szűk volt; szűkületet észleltünk
 „*került behelyezésre*” – helyeztük be
 „*instilláló drén került behelyezésre*” – szívó-öblítő csövet tetünk a műtéti sebbe
 „*ezeket bepótoljuk természetesen*” – természetesen pótoljuk ezeket
 „*mindíg beelőztek a többiek*” – a többiek folyamatosan előztek
 „*beinvesztáltuk az anyagot*” – beruháztuk (biztosítottuk) a műtethez szükséges anyagot
 „*bebeszélte magának*” – elhitette magával
 „*bebiztosítottuk a diagnosztikát*” – biztosítottuk (és elvégeztük) a vizsgálatokat
 „*beindítottuk a műtőket*” – (takarítás után) megindítottuk a műtőket
 „*bepótoltuk a folyadékvesztéséget*” – pótoltuk a folyadékhiányt
 „*betartottuk a szabályt*” (einhalten?) – megtartottuk a szabályt
 „*begyakorolták a nővérek is*” (einexzieren?) – a nővérek is gyakorolták; a nővérek is megtanulták
 „*beismerte tévedését*” (bekennen?) – megvallotta, hogy tévedett
 „*rendesen betanulta a leckét*” (einlernen?) – jól megtanulta
 „*beigazolta, hogy tudja*” – igazolta tudását
 „*betartotta a sorrendet*” (einhalten?) – sorrendet tartott

BELE

„*belement a kompromisszumba*” – megállapodott; megegyezett
 „*beleszállt egy másik műtétbe is*” – más(ik) műtétben is segédkezett
 „*belement a részletekbe*” – részletesen foglalkozott a ...
 „*belevágott a műtétbe*” – megkezdte a műtétet

EL

„*elvégeztük a felvételeket*” – elkészítettük a röntgen-felvételeket
 „*nem elmozdítható a beteg*” – a beteg mozdíthatatlan
 „*lóról esett el*” – lóról esett le
 „*egészen a fej-necrosisig haladt el*” – később combfejelhálas keletkezett
 „*létráról esett el*” – létráról esett le
 „*88-ban Ender-szegezéssel láttuk el*” – 1988-ban Ender-szegezést végeztünk
 „*házuk előtt utcában elesett*” – házuk előtt, az utcán esett el
 „*a totalprothesist elvégeztük*” – „a total-prothesist behelyeztük
 „*nem elfogadható eljárás*” – elfogadhatatlan módszer
 „*könnyű sérülést szenvedett el*” – könnyebben sérült; könnyebb sérülése volt
 „*két méterről esett el*” – két méter magasból esett le
 „*sarokcsonttörést szenvedett el*” – eltörött a sarokcsontja
 „*ellátás után el lett látva*” – állapotát rendeztük
 „*ez nem elképzelhető eljárás*” – elképzelhetetlen ez a módszer

ELLEN

„*őrízd ellen*” – ellenőrizd!

ELŐ

„*az előírásnak megfelelően*” – az utasításnak megfelelően
 „*előállította a terméket*” – készítette a terméket
 „*némi előhaladást láttunk*” – némi haladást észleltünk
 „*az az előfeltétele*” – az a feltétele

FEL

„*nem vállalom fel*” – nem vállalom
 „*felvállaltak egy tudományt*” – vállaltak egy új tudományágot
 „*a beteget feltérképezni nem tudtuk*” – nem tudtuk részletesen megvizsgálni a sérültet
 „*csonttörések léptek fel*” – csonttörései is keletkeztek
 „*három alternatíva merült fel*” (alternativa: vagy, vagy) – három lehetőség volt
 „*felvetette a kérdést*” – említette, hogy
 „*felvettük egy kettős hüvelykficamot*” – a sérültnek kettős hüvelykujficama is volt
 „*vettem fel egy papírt*” – adatlapot készítettem
 „*redyslocatio lépett föl*” – törése elmozdult
 „*suppuratio lépett föl*” – műtéti sebe elgennyedt
 „*felhúzta az igazgatót*” (hinaufziehen?) – bosszantotta az igazgatót

„felhagyta az ügyelevezést” – megszüntette ügyeleti szolgálatát (szolgálatvállalását)
 „felszámoltuk az instrumentum-hiányt” – megszüntettük az eszközhiányt
 „felvettük a kapcsolatot a vérellátóval” – telefonon hívtuk a vérellátó szolgálatot
 „feladta a beteget” (aufgeben?) – lemondott a beteg életéről
 „fel, fel, te éhes proletár!” – rajta!

FENN

„a fennálló rendeletek szerint” – az érvényben lévő rendelkezések szerint
 „fennforog a suppuratio veszélye is” – a sebgyógyulás veszélye is fenyeget

HOZZÁ

„már a hozzáállása is rossz” – jelentős munkaundora van
 „hozzájárult még ehhez az inficiálódás is” – súlyosabb lett a helyzet: sebfertőzés keletkezett

KERESZTÜL

„a KBA-n keresztül vettük fel a beteget” – járóbetegrendelésünk irányította hozzánk a sérültet
 „egész héten keresztül ilyen volt a forgalom” – ilyen forgalmunk volt egész héten át
 „keresztülvitelét rendeltem el” – elrendeltem a végrehajtását
 „keresztül-kasul” – keresztül-kosul
 „műtéteken keresztül esett át” – számos műtete volt
 „keresztülvihetetlen lesz az ellátása” – gyógykezelése megvalósíthatatlan

KI

„a fenti törés alakult ki” – fent látható törése keletkezett
 „ezután kiindulólág” – ezt követően elsőként
 „kilóg a sacruma” – a seb alapján látszik a keresztcsontja
 „petrochantar törése alakult ki” – tomportáji törése keletkezett
 „nem kiüríthető” – üríthetetlen
 „az intenzív osztály kötéllekeiből kikerült” – visszavettük az intenzív osztályról
 „luxatio alakult ki” – kifocmodott
 „spriccelő arteriás vérzés alakult ki” – lüktető arteriás vérzés keletkezett
 „nem volt kivihető” – megvalósíthatatlan volt
 „kiadta magát rendőrnek” – rendőrnek hazudta magát
 „ki volt csinálva” – előre megbeszélte dolog volt; előre megbeszéltek
 „kihangsúlyoznám” – hangsúlyozom
 „a konferencia már kitárgyalta” – az értekezlet megtárgyalta
 „kiírtuk a pályázatot” (ausschreiben?) – pályázatot hirdettünk
 „kikérem magamnak” (ausbitten?) – tiltakozom
 „van még kilátás” (Aussicht?) – van még remény
 „a képletek úgy néztek ki” – úgy látszottak a képletek

„kimaradt a műtéti kiírásból” (ausbleiben?) – nem szerepelt a műtéti tervben
 „kiolvasta az új folyóiratot” (auslesen?) – (át)végigolvasta az új folyóiratot
 „kikerültük a nehézséget” (ausweichen?) – elkerültük a nehézséget

KÖRÜL

„dél körül mehetsz a mütőbe” – dél tájban mehetsz a mütőbe
 „a sportélet körül fordul elő” – a sportéletben fordul elő

LE

„le fogjuk kontrollálni” – majd ellenőrizzük
 „leizzadtak a repositionál” – megizzadtak a helyretevéskor
 „leresecaltuk ezt a darabot” – eltávolítottuk ezt a darabot
 „le fogja terhelni a mütőt” – megterheli majd a mütőt
 „már leköszölte a témát” – már megírta; már közölte
 „az OEP leszabályozta a dolgot” – az Egészségbiztosító már szabályozta
 „leellenőrizte a labort” – ellenőrizte a laboratóriumi értékeket
 „lerövidítettük a csont hosszát” (abkürzen?) – megrövidítettük a csontot
 „lejárta gyógyszer” – idejét múlt gyógyszer
 „leadta az ügyeletet” – átadta az ügyeleti szolgálatot
 „leszögezte” – megállapította
 „lezárta a tárgyalást” – befejezte a tárgyalást
 „leellenőriztük a vézést” – ellenőriztük, vérzik-e még

MEG

„nem megítélhető” – megítélhetetlen
 „spontán légzése megtartott” – magától lélegzik, saját maga lélegzik; akadálytalanul lélegzik
 „a kontaktusképessége részben megtartott volt” – csak részben tudunk értekezni vele; részleges volt a kapcsolattartás
 „a megtartott keringésű kadaveren” – ?
 „kicsit meggyulladt a műtéti terület” – kissé lobos a műtéti terület
 „megkontrolláljuk a hasi statusát” – ellenőrizzük hasa állapotát
 „megtartottak voltak a képletek” – a képletek sértetlenek voltak
 „nem megépített fixateur extern” – megépítetlen külső rögzítő
 „meg kell adni, hogy...” – el kell ismerni, hogy...
 „megválaszoltuk a problémát a laboratórium felé” – válaszoltunk a laboratóriumnak
 „megmarasztalta még a záráshoz” – marasztalta még a has zárásához

ODA

„komolyabb odafigyelést igényel” – jobban oda kell figyelnünk
 „oda nyilatkozott” – akként nyilatkozott; úgy nyilatkozott
 „oda célzott” – arra célzott
 „oda van” (er est hin?) – vége; eltűnt
 „odajött hozzám a hozzátartozója” – idejött hozzám a sérült felesége

ÖSSZE

„*azzal függ össze*” – ahhoz kapcsolódik
 „*összefügg*” – együvé tartozik
 „*összetömörültek a csontdarabok*” – tömörültek a csontrészek
 „*összekombináltuk a két eljárást*” – egyesítettük a két módszert

RÁ

„*rábeszéltek, hogy...*” – rábírtak arra, hogy...

TÚL

„*túldimenzionált*” – aránytalanul nagy; igen sok; nagy kiterjedésű
 „*túlhangos*” – igen erős a hang
 „*túlerő*” – nagyobb erő
 „*túlsúly*” – súlytöbblet
 „*túllépte a hatáskörét*” – áthágta a hatáskörét
 „*túltette magát a kritikán*” – nem törődött a bírálattal
 „*túl érzékenyen reagált*” – rendkívül érzékeny volt; igen érzékenyen érintette
 „*túl erősen húzta meg a csavart*” – igen erősen csavarta meg

UTÁNA

„*utána elnevezett eljárás*” – róla nevezték el a módszert
 „*gipszlevétel négy héttel utána*” – gipszlevétel négy hét múlva
 „*utánpótlottuk a hiányt*” – pótlottuk a hiányt
 „*utánrendelés*” – pótrendelés
 „*utánpótlottuk a vérveszteséget*” – pótlottuk a vérveszteséget

VISSZA

„*visszaválaszoltunk a kórháznak*” – válaszoltunk a kórháznak
 „*visszament a megegyezés*” (zurückgehen?) – felbomlott az egyezés
 „*ne beszélj vissza*” – ne felelélj
 „*a visszaellenőrzés*” – az ellenőrzés; az ismételt ellenőrzés alkalmával
 „*önkéntesen távozott és visszahagyta az iratait*” – iratai nélkül megszökött

Sapientia sat.

És mivel fejezzük be e röpké munkát?

Gárdonyi szavaival: „*minden nemzetnek főkinca a nyelve. Bármit elveszthet, visszaszerezheti, de ha a nyelvét elveszti, Isten se adja vissza többé. Aki a jó magyar szót elhagyja az idegenért, a kinek a korcs magyar szó nem fáj, hazaáruló.*”

IRODALOM

1. Asbóth Oszkár: Szlav hatáson alapul-e igeikötőink használata? _Nyelvtudomány, II. Kötet, 27-31 (1909)
2. Balázs Géza: Magyar Nyelvhelyességi lexikon. – Corvina, Budapest. (2001)
3. Bárczi Géza-Benkő Loránd-Berrár Jolán (főszerk.: BENKŐ LORÁND):

A magyar nyelv története. – Tankönyvkiadó, Budapest. Második kiadás. (1978)

4. Benkő Loránd (főszerk.): A magyar nyelv történeti nyelvtana. I. kötet: A korai ómagyar kor és előzményei. – Akadémiai Kiadó, Budapest. (1991)
5. Berzsényi Dániel: A magyar nyelv eredetiségéről. In: B.D. művei. Osiris, Budapest. (1999)
6. Bíró Ágnes (szerk.): Szaknyelvi divatok. – Gondolat, Budapest. (1989)
7. Gárdonyi Géza: Magyarul így! Dante Könyvkiadó, Budapest. (é.n.)
8. Grétsy László: Szaknyelvi kalauz. – Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. (1964)
9. Grétsy László-Kovalovszky Miklós (főszerk.): Nyelvművelő kézikönyv. I-II. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest. (1980–1985)
10. Halász Gyula: Édes anyanyelvünk. – Nyugat Kiadó és Irodalmi R.T., Budapest. (é. n.)
11. Kis-Erős Ferenc: A magyar nyelv rendszeresen vizsgálva. – A szerző kiadása, Kalocsa. (1915)
12. D. Mátyai Mária: Az igeikötők. In: A magyar nyelv történeti nyelvtana. I. kötet. 433-441. Akadémiai Kiadó, Budapest. (1991)
13. Nagy J. Béla: Magyar nyelvtan. – A tanterv és az utasítások alapján. A protestáns gimnáziumok és leánygimnáziumok III. És IV. osztályának. – Franklin-Társulat, Budapest. (1939)
14. Nagy Kálmán: Kis magyar nyelvkönyv – különös tekintettel a nyelvhelyesség mindennapi kérdéseire. – Második kiadás. Kriterion, Bukarest. (1980)
15. Pintér Jenő és munkatársai: Magyar nyelvvédő könyv. Budapest. (1938)
16. Simonyi Zsigmond: Helyes magyarság. – Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. kiadása, Budapest. (1903)
17. J. Soltész Katalin: Az ősi magyar igeikötők (meg, el, ki, be, fel, le). Akadémiai Kiadó, Budapest. (1959)
18. Sylvester János (erdősi): Grammatica Hungaro-latina. – Sárvár-Újsziget. (1539)
19. Szabadi Béla: Az igeikötők jelentésmódosító szerepének néhány szótári kérdése. – Budapest. (1966)
20. Szabó Árpád: Magyar nyelvtan. Az általános iskola V-VIII. osztálya számára. A vallás és közoktatásügyi miniszter rendeletére kiadja a Tankönyvkiadó Nemzeti Vállalat, Budapest. (1950)
21. Szemere Gyula: Magyar nyelvtan. Tizennegyedik kiadás. Tankönyvkiadó, Budapest. (1965)

JEGYZETEK

– GIUSEPPE CASPAR MEZZOFANTI (Bologna, 1774 – Róma, 1849) olasz bíboros, nyelvtudós, egyetemi tanár, a vatikáni könyvtár első őrje, aki 38 nyelven beszélt, s 50 nyelvjárást folyamatosan, – s aki a mi JÓZSEF nádorunkat magyarul üdvözölte Itáliában 1847-ben, s akinek hagyatékában két kis magyarul írt versét is fellelték.

– Sir JOHN BOWRING (Exeter, 1792 – Claremont, 1872) világhírű angol nyelvész, politikus és diplomata. Mint nyelvész MEZZOFANTIHOZ hasonlították. A *Poetry of the Hungarians* című munkáját 1830-ban adta ki, a *Translations from the Hungarian poet, ALEXANDER PETOFI* címűt pedig 1866-ban. Állítólag KÖRÖSI CSOMA SÁNDORunktól tanult meg

magyarul. Világjáró tudósunkat viszont bizonyíthatóan támogatta anyagi-
lag.

Nem tűnik haszontalannak, ha a *Poetry of the Magyars* előszavából szósz-
erint idézünk:

„ *The Magyar language stands afar off and alone. The study of other
tongues will be found of exceedingly little use towards its right under-
standing. It is molded in a form essentially its own, and its construction
and composition may be safely referred to an epoch when most of the liv-*

*ing tongues of Europe either had no existence, or no influence on the Hun-
garian region.*”

- JENS HARRY OTTO JESPERSEN (Randers, 1860 – Roskilde, 1943)
dán nyelvészprofesszor, a legtöbb európai ország látogatója, a Novial lan-
guage egyik alkotója.
- SZABADI BÉLA (Budapest, 1898 – Budapest 1968) nyelvész, a pápai,
majd a pesti református gimnázium tanára, – később a Nyelvtudományi
Intézet munkatársa.